

A táncról való beszédünk tele van olyan kifejezésekkel, mint *táncos anyanyelvünk*, *anyanyelvi szintű táncolás*. Ezeket a kifejezéseket többnyire metaforaként használjuk, azaz a róluk való gondolkodásban nemigen mutatkozik meg a fogalmi tisztázás igénye.

Kérdőjelem részben a táncra, mint *nyelvre*, részben pedig a táncra, mint *anyanyelvre* vonatkozik, és segítségével a hiányolt fogalmi tisztázáshoz szeretnék hozzájárulni.

Ha a táncot nyelvként akarjuk meghatározni, két lehetőségünk is van: a táncot elképzelhetjük a verbális nyelv mintájára, de használhatjuk analógiaként a nyelvet egy általánosabb jelentésében is: ebben az esetben a táncot jelrendszerként kezelhetjük.

Bár indokoltabb volna a második lehetőséget választani, tehát azt, ami szerint a táncot, illetve táncokat egy általánosabb szemiotikai keretben próbáljuk megközelíteni, a kézenfekvőbb út mégis az első. A verbális nyelvről alkotott szemiotikai ismeretek ugyanis még mindig messze megelőzik a nem-verbális szemiotikai tudást.

Ha tehát az első lehetőséget választjuk, meg kellene vizsgálnunk, hogy a nyelv, pontosabban a verbális, azaz a beszélt (és írott formájában írott) nyelv törvényszerűségei mennyiben és hogyan működnek az egyes *táncos nyelvekben*. Mivel erről a kérdésről pillanatnyilag elég keveset tudunk, és mivel a kérdés valamelyes tisztázása elég nagyszabású kutatási munka elvégzését igényelné, egyelőre inkább sejtéseinkre hagyatkozhatunk. Pillanatnyi tudatlanságunk miatt mindenestre óvatosnak kell lennünk, amikor a verbális nyelv fogalmait akarjuk ráerőltetni az egyes táncokra, mivel ez bizonyos esetekben indokolt, máskor meg nem.

Mivel úgy gondolom, hogy egy olyan közegben élünk, ahol a *táncnyelv* gyakorlati elsajátítása legalább annyira az érdeklődés középpontjában áll, mint ennek a kérdésnek a pusztán elméleti fejtegetése, a következőkben a tánctanulás-táncitanításból kiindulva vázolnám fel, hogy szerintem milyen problémákat vet fel, ha a táncot nyelvként akarjuk elképzelni és elsajátítani.

Ahhoz, hogy egy nyelvet elsajátítsunk, tehát ismernünk kell először is

1. a nyelv *szintaxisát*. Azaz, hogy milyen részekből, elemekből áll az adott nyelv, valamint, hogy az egyes elemek között milyen viszonyok léteznek.

1.1. Az első kérdés tehát, hogy hogyan szegmentálható a tánc, azaz milyen részekre és elemi részecskékre bontható. Az itt felmerülő első probléma, hogy a táncok egy része *összefolyó* szerkezetű (gondoljunk például a pantomimikus-mimetikus táncokra), és csak bizonyos táncok állnak diszkrét részecskékből, tehát jól elhatárolható egységekből.

Az ilyen, diszkrét jelekből álló táncokra (amilyen például a közép-erdélyi legényesek nagy része) több-kevesebb sikerrel alkalmazható a nyelvi szegmentáció analógiája, tehát ami szerint a táncot a mondat—szó—hang mintájára bonthatjuk részekre. Ebben a konstrukcióban fellelne meg a motívum a szó egységének. Szeretném kihangsúlyozni azonban, hogy a szegmentáció még ezekben a látszólag egyértelmű helyzetekben is interpretáció kérdése. Az egyértelmű kulcsot a szegmentációra a verbális nyelvekben ugyanis a jelentés adja meg, a táncban a jelentés kérdése pedig igencsak problematikus.

A szegmentálás nehézségei végigkísérik az elemzés összes többi fázisát, így

1.2. elsősorban a strukturális elemzést. Ha ugyanis a tánc elemeit nem határoztuk meg *helyesen*, ez az összes felsőbb szintű konstrukciót megkérdőjelezi.

A tánc egyes elemei természetesen nem véletlen halmazként követik egymást, hanem különböző struktúrákba szerveződve. Ahhoz, hogy a táncot működésében lássuk, nem elég a lineáris szerveződéseket, azaz a szintagmatikus szintet ismernünk, ez ugyanis önmagában csak statikus struktúrákat eredményez. Hogy mimagunk is *beszélni*, azaz táncolni tudjuk a nyelvet, meg kell ragadni azokat az összefüggéseket, amelyek a táncolás idődimenzióján kívül, tehát a táncos tudásában, kompetenciájában léteznek. A nyelvi párhuzamosság mentén haladva ezeket a viszonyrendszereket ragozási sorokként, szócsaládokként képzelhetjük el.

Talán könnyebben tudjuk elképzelni ezeket a tudásban, a táncos kompetenciájában élő viszonyrendszereket, ha a táncot nem pusztán fizikai entitásként fogjuk fel, hanem egy olyan jelfolyamatként, amelyben a fizikai arculat csak mentális képek külső megvalósulási formája. Az összefüggések tehát nem a fizikai formák között vannak, hanem az elvont mozdulatgondolatok között.

2. Említettem már, hogy a táncban a jelentéskonstituálás kérdése mennyire bonyolult. A tánc *szemantikája*, tehát az a megismerési szelvény, amelyik a jelentésről szól, a táncos szemiotika legproblematikusabb

területe. Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán mit érthetünk jelentésen a táncok esetében.

2.1. Először is tisztáznunk kell, hogy a jelentés fogalmát nem meríti ki a verbális, azaz szavakba foglalható jelentés.

A jelentés részét képezik a jel befogadásakor keletkezett nem verbális képzetek, képek, érzetek is. A táncok nagy részének valószínűleg ilyen nem verbalizálható jelentései vannak.

Továbbá a jeleket nem úgy kell elképzelnünk, mint a külső valóságdarabokra ragasztott címkéket. A jelentéseknek — beleértve a verbális jelentéseket is — csak egy része denotatív, azaz megnevező jellegű. Más részük a külső valóságban vagy a nyelvi valóságban létező viszonyok kifejeződései.

Az, hogy a táncoknak vannak-e denotatív, fogalmi szintű nem verbális jelentései, természetesen spekulatív kérdés. Elképzelhető egy olyan gondolati keret, amelyik szerint léteznek ilyen jelentések, és amelyek idő-, hely- és erőfogalmak, érzetek szavakba nem foglalható leképződései. A gondolati játékon túlmenően azonban azt hiszem, az a legfontosabb, hogy a tánc jelentését a maga elvontságában képzeljük el, és ne rejtvényszerűen, amolyan megfejthető titkos kódként.

2.2. Talán jobban megfoghatóak a táncokban a konnotatív jelentések, tehát azok a jelentések, amelyek a stílusra, a kulturális közegre, az individuumra stb. utalnak. Ezeket vizsgálva talán könnyebben megérthetjük, hogy miért van annyira erős közösségformáló szerepe a táncoknak. A referenciális utalások, azaz a külső valóság megnevezésének háttérbe szorításával vagy teljes hiányában ugyanis egyfajta *tiszta kommunikáció* születik, ahol az identifikáció kifejezése lép előtérbe. A táncos ebben az elképzelésben *magát táncolja el*, illetve a megfelelő konvenciók betartásával egy csoporthoz való tartozását.

3. A nyelv, illetve bármilyen jelrendszer, társadalmi közegében az, ami. A jelek csak kommunikáció által léteznek, és függvényei a konkrét jelalkotók-befogadók ismeret- és hitrendszereinek. A *pragmatika* a nyelvnek/jelrendszereknek ezt az oldalát próbálja megragadni.

3.1. Ebben a megközelítésben a kommunikáció nem egyszerű mechanikus kódolás-dekódolás mintájára történik. A mindenkori alkotó-befogadó a jelfolyamatot a maga ismeret- és hitrendszerei szerint, szociális státusa, személyes alkata, pillanatnyi diszponáltsága stb. által meghatározva alakítja. A jeleket tehát mindig értelmezzük, interpretál-

juk, a saját kontextusainkba helyezzük, azt emeljük ki belőlük, ami számunkra releváns, az irrelevánsat elhagyjuk.

A nyelvek, jelrendszerek saját társadalmi közegükből kiemelve tehát megváltoznak, már nem azonosak önmagukkal, új struktúrákba szerveződnek, új jelentéseket vesznek fel. Magyarán a társadalmi közeg, a kommunikációs közeg változásával új nyelvek/jelrendszerek alakulnak ki.

Mindezek a kérdések nem merülnek fel annak a számára, aki egy nyelvet anyanyelvként beszél. Az anyanyelvet ugyanis a szocializáció során informálisan, imitáció útján sajátítjuk el, a tanulás tudata nélkül. Ebben az esetben egyáltalán nem kell ismernünk a nyelvi szabályokat, ezek ugyanis automatikusan, spontánul belekerülnek a nyelvi kompetenciánkba, és nincs szükség arra, hogy beszéd közben tudatosítsuk azokat.

Városi táncházakban, együttesekben a táncokat azonban formálisan, intézményesített formában, az idegen nyelvtanulás módszereivel sajátítjuk el. A *nyelvtanulás*, azaz a tánc tanulás során tehát a felsorolt problémák mindegyike felvetődik, ha valaki *helyesen* akar *beszélni*, azaz táncolni.

De létezhet egy másik megközelítésmód is. Ha a fentebbi gondolatmenetet elfogadjuk, az általunk *beszélt/használt táncos anyanyelvet*, illetve *anyanyelveket* többé nem azonosíthatjuk az *autentikus néptáncokkal*. A saját magunk által táncolt tánc így tudatosan választott nyelv lesz, de még pontosabban általunk kreált nyelv, amelyiknek a belső szabályszerűségeit egyáltalán nem kell tudatosítanunk, mivel *saját magunkat táncoljuk*.

1993.novemberében